

Акадско-шумерското царство

Прототип на близоизточния империум

Автор: DendroaspisP

<http://nauka.bg/forum/index.php?showtopic=14239>

О тдавна ми се върти из главата да изложа своите мисли на-блюдения върху акадско-шумерското царство като прототип на формата на управление на близоизточните монархии от древността. В смисъл, че основната структура на тези монархии, някои от най-важните титулвания (съдържащи държавно-идейната концепция) в нея са реално взаимствани от акадското царство и те просъществуват почти две хиляди години до реформата на цар Дарий през 518 г. пр.Хр, когато за първи път се внася някаква по-съществена промяна в структурата на управление и власт в близоизточните монархии.

Разбира се, това мнение не претендира да изчерпателност, така че темата е абсолютно отворена и всеки може да изрази своите несъгласия, корекции или идеи.

В края на XXIV столетие преди Христа, тогава когато Египет е все още в т.нар митологичен царски период, в Шумер поредният обединител е царят на град Ума – Лугалзагиси. Две десе-

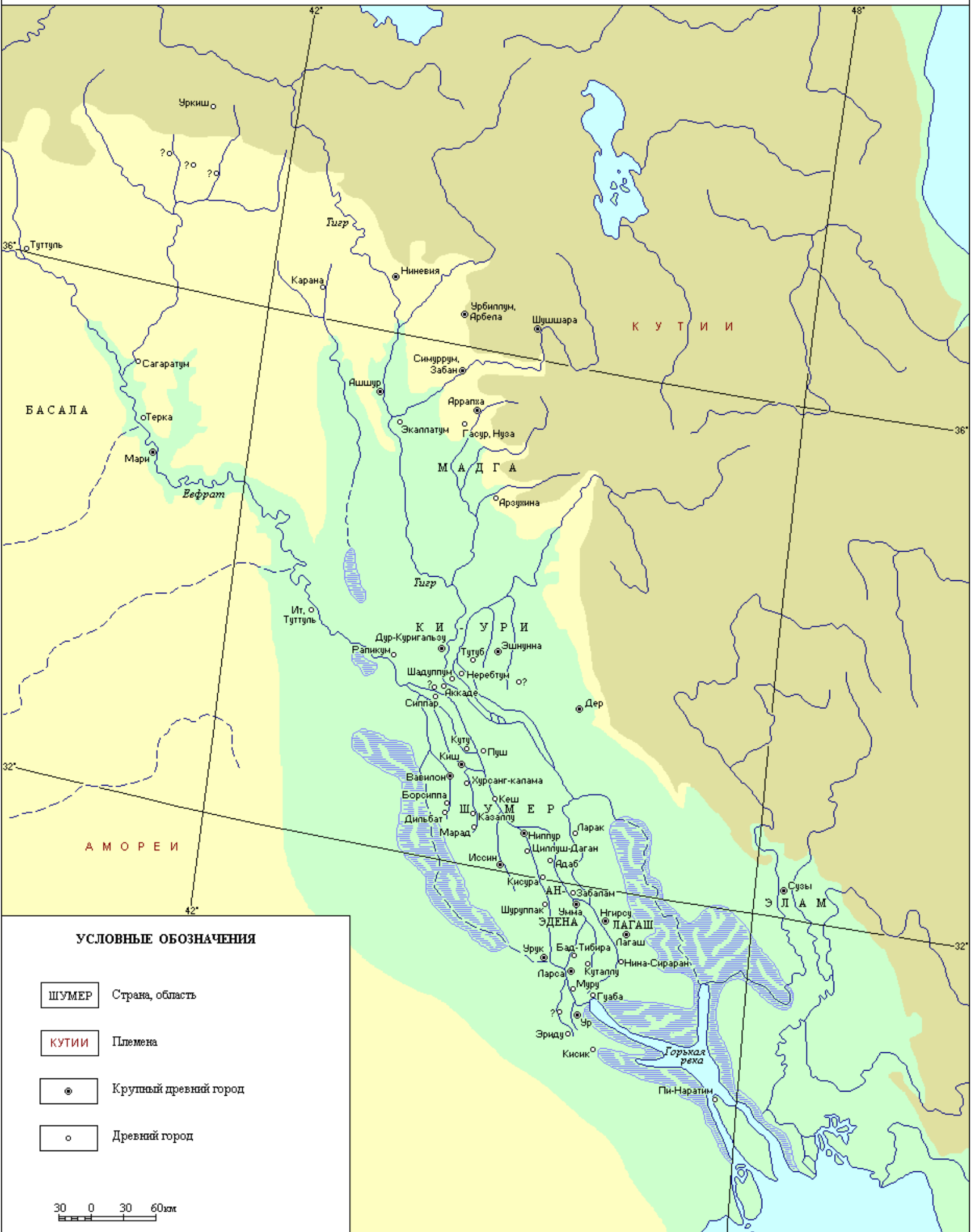
тилетия преди разглеждания в тази тема период, той успява да надделее над царя-реформатор на град Лагаш – Урукагина, превзема града, подлага го на разрушение и го оставя на произвола на съдбата. В същност, това е типичната борба за власт от предходните две хилядолетия в Шумер и изобщо в Месопотами в по-широк смисъл. Подобно на гръцките полиси хилядолетия по-късно, в този район властта е разделена по градове, политическите битки са между градовете, които в зависимост от съюзите и контрасъюзите губят или печелят надмощия. Войните са също между градовете и победата основно се изразява в превземане, опожаряване, ограбване и оттегляне от града на победения враг. Задържането на покорени градове е сравнително рядко явление, което е израз и на политическата идея за власт от онова време. И обикновено става дума за близки градове, т.е идеята за класическия империум не само липсва, но и нейният протообраз като обхват е все още твърде органичен.

Всичко това, обаче се променя в този регион в края на XXIV-то столетие преди Христа. В един от районите на Южна Месопотамия, известен като Акад (Агаде) от дълго време населението е смесено – шумери и семити и борбите за власт между тях също са от доста отдавна. Към средата на XXIV в. пр. Хр., настъпва съществен прелом в тази борба като надмощие получават семитите, чиито градове изживяват съществен възход. Най-силно развитие се наблюдава в град Киш и едноименния град Акад (Агаде). Към посочения период те започват да контролират областта на Акад, което в последствие води до създаване на първата истинска империя в този район на света.

Основен двигател на този процес е Саргон I (2316-2261 г. пр. Хр.), който е основоположник не само на първата близоизточна империя, но и основател на династията на Саргонидите, която в продължение на около 200 години владее империята и я управлява докато същата не бъде унищожена от варварските племена на гутеите. Според текстовия материал Саргон I поема властта в град Акад по насилствен начин, т.е не е пряк наследник на текущия владетел. Конкретните обстоятелства не са известни, но той работи активно с жреците на богинята Ищар, което е типично за този регион, където светската политическа власт си съдейства активно с определени представители на жреческото съсловие, за да се легитимира тази власт. Не случайно първата титла на Саргон

I е именно неговото име, като Саргон е гръцка версия на семитското Шаррукин, което означава „Истински цар“, което е по-скоро свидетелство с оглед традицията в този район, че той е ненаследствен и в този аспект легитимен правоприемник на държавната власт.

Та този Саргон I носи в себе си първата истинска идея за създаване на империя, за разлика от локалните и сравнително ограничени борби за власт до този момент. И е семит, а не шумер (това само за протокола). Всички негови последващи действия, погледнати от този ъгъл се оказват в крайна сметка подчинени на идеята да създаде едно държавно образувание, което далеч надвишава и като концепция се различава от всичко правено в тази връзка в региона. За да осъществи идеята си, Саргон има и подходящи вътрешни фактори. Семитските градовете в региона на Акад изживяват през този период силно вътрешно укрепване и икономическо процъфтяване – силен подем е отразен в икономическия живот, и в производството и в търговията, значително се разширява и напоителното дело в областта на селското стопанство. Израз на развитието на производството и търговията и на свързаните с тях стоково-парични отношения са два факта: по това време семитите налагат десетичната система на мерки и теглилки, която замества различните съществуващи до момента екзотични системи и започват въвеждането на среброто като разплащателно средство и средство за размяна, което в последствие се нала-

УСЛОВНЫЕ ОБОЗНАЧЕНИЯ

- ШУМЕР Страна, область
- КУТИИ Племена
- Крупный древний город
- Древний город

30 0 30 60 км

га в цяла Месопотамия.

В началото Саргон I започва някак си тривиално – налага властта си над региона, но с някои съществени разлики. На първо място той за първи път в историята на Месопотамия създава постоянна редовна армия. Според текстовия материал тази армия възлиза на 5 400 човека, която е прекрасно и професионално обучена и въоръжена и е изцяло на издръжка от държавния бюджет. Тази армия е ядрото на бъдещата акадска армия, към което в случай на война се присъединяват контингентите на свободните селянско-семитско-общинници от земеделските райони. Тук не става дума за отряд, който пази владетелят, какъвто от хилядолетия са имали всички градски царе до момента, а за армия в съвременния смисъл на думата, която е различна от отрядите за лична защита на царя.

С тази армия Саргон I укрепва властта си в град Акад и насочва вниманието си към областта Акад. Първата му цел е не завладяване в досегашния смисъл на думата на останалите семитски градове от Акад, а налагане на политическата власт над тях. Първата естествена мишена е другия силен семитски град Киш. Този град се подчинява на Саргон I и за разлика от досегашната практика, той не само не го разрушава и ограбва, но запазва неговото самоуправление и си осигурява лоялността на местната аристокрация и на гражданите. Малко след това, всички други семитски градове в Акад признават

властта му като също не са подложени нито на опожаряване, нито на сеч и разграбване.

Осигурил си разширяване на икономическата, военна и политическа власт от сънародници, Саргон I насочва поглед на юг. На пръв поглед изглежда, че това е естествен избор тъй като на юг е същинския Шумер, начело на който в момента е царят на Ума Лугалзагиси, опитващ се да обедини шумерските градове. Но, действията на Саргон I показват и една по-далечна мисъл. Развихрилата се война между шумера Лугалзагиси и семита Саргон I е борба за власт над цяла Южна Месопотамия. Лугалзагиси успял да обедини около 50 градове-държави от Шумер и в началото войната била в негова полза. Но, в последствие, използвайки новата редовна армия Саргон I успял да разбие шумерската опозиция и дори в една от битките заловил Лугалзасиги, който бил пренесен в жертва на бог Енлил в град Нипур (изборът не бил случаен, тъй като този град бил своеобразен религиозен на цяла Южна Месопотамия). Подчинявайки шумерските градове, Саргон I този път ги подложил на ограбване и опустошение, но без да ги изоставя след това. Той решил, че е постигнал целта си едва след като цялото крайбрежие на Персийския залив, което спадало към Южна Месопотамия било под негово подчинение. В този момент, той приел нова титла – Цар на страната.

След завладяването на Шумер, Саргон I се насочил на югоизток от Южна Ме-

сопотамия, където била разположена страната Елам. И това в последствие се оказва неслучаен избор. Той успял сравнително лесно да завладее почти всички градове от Елам и решил, че е постигнал целта си, когато и цялото крайбрежие на Персийски залив, принадлежащо към Елам попаднало в неговите ръце. Така, той вече контролирал една широка част от южното крайбрежие, която директно се падала на основния морски път между тогавашните градове от Индия и Арабия. И вече контролирал тази значително доходна морска търговия, което вече му давало и значителни стратегически позиции.

За първи път в историята на региона голяма част от Месопотамия била под една политическа власт, което било доста различно от локалните войни и завоевания на местните градовете-държави. Но след като завладял Юга, Саргон I се насочил към Северна и Североизточна Месопотамия. Завладял земите на север от Акад (а не просто ги опустошил и ограбил), а след това и страната Субарту (Шубарту), което било мястото, където по-късно възникнала асирийската държава. След тези завоевания, Саргон I станал първият владетел установил единна политическа власт над цяла Месопотамия – идея непостижима до този момент.

Но, концепцията на Саргон I далеч не се ограничавала с Месопотамия. Неговата визия далеч надхвърляла локалните граници. След Месопотамия той продължил със завоеванията на северозапад, но в точно определена посока.

Завладял голяма част от сирийското крайбрежие като в някои източници се посочва, че достигнал до т.нар Кедрови гори (според учените това са Ливанските възвишения) и Сребърната планина (която пак според учените се отъждествява с планината Тавър, явяваща се граница между Мала Азия и Предна Азия). Прави впечатление, че посоката на неговите походи не е произволно избрана, а следва строго определена цел. След завладяването на сирийското крайбрежие той вече контролирал и морските пътища от западна Мала Азия към земите на древен Египет. И в тези райони той нямал за цел само грабеж и опустошение, а налагане на постоянна политическа и държавна власт и чрез военно присъствие под формата на гарнизони и ползването не само на природните богатства, но и на завладените човешки ресурси. За времето си, създаденото от него било цяла империя, простираща се далеч над обичайните локални граници за завоевание – от Елам на североизток до Сирия и крайбрежието на Финикия на северозапад.

В този момент, неговата държавна концепция била изразена чрез поредната промяна на титлата му. Саргон I за първи път възприел титлата „Цар на четирите части на света“. Тази титла след него многократно била използвана от източните владетели и особено от тези, които подобно на него изразявали идеята не просто да опустошават и ограбват, но да създават империум. Разбира се, властта му извън ядрото на държавата (семитката област Акад) не

била много здрава. Той запазвал вътрешното самоуправление на подчинените региони като властта му се налагала пряко само чрез оставените военни гарнизони и негови управители. Затова неговите наследници непрекъснато трябвало да се справят с потушаване на бунтове, въстания и дори открити войни с локални претенденти от други народности. Тази концепция и структура на близкотоизточните империи се запазила и при асирийците и при персите като наследници на идеята за всеобщ империум.

Структурата на държавната власт се запазила и при тях с малки изключения и едва персийският цар Дарий (512-486 г. пр. Хр.) въвел съществена промяна. В същност, Дарий е доста кадърен и талантлив владетел и държавник и доста несправедливо е пренебрегван само заради една загубена война с гърците и гонене на дивото срещу скитите. Наследил властта в една зародила се империя, която в общи линии от две хиляди години възпроизвеждала модела на Акадското царство, той по традиция бил принуден доста време да води борби и войни с „провинциите”. Затова през 518 година пр. Хр. този талантлив държавник и владетел за първи път въвел сериозни структурни промени.

Той преструктурирал административните области, т.нар. сат-

рапии (т.е. Саргонските „провинции”) като строго фиксира техния брой на 20. Делението било доста изкуствено, защото в тези 20 сатрапии имало над 70 народности с различна степен на обществено развитие, обичаи, традиции и т.н. Освен това Дарий отделил административната от военната власт в провинциите като сатрапът бил преди всичко само пълномощник на царя на империята и то в управлението на съответната територия като неговите правомощия включвали само административни, съдебни и стопански проблеми. Сатрапите били основно персийци от кръга на парсийската аристокрация. Войската обаче била разпределена на отделни единици, които не само били наставяни като гарнизони (както до сега) в сатрапийте (провинциите), но тяхното ръководство и командване вече не било подчинено на сатрапите, а на централната власт. Сатрапите можели да командват само част от войските и то за охрана и за полицейски функции. Това се променило след Дарий и изиграло лоша шега на неговия наследник по времето на Александър IV, но това е друга тема.

<http://nauka.bg/forum/index.php?showtopic=14239>